

МЕТОДИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПІДВИЩЕННІ КВАЛІФІКАЦІЇ СПІВРОБІТНИКІВ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена обґрунтуванню використання методів інтерактивного навчання у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України. Здійснено критичний аналіз розроблених на сьогодні теоретичних положень щодо інтерактивного навчання. Проаналізовано роботи дослідників, які пропонують використовувати інтерактивні методи навчання у військовій освіті. Обґрунтовано значущість методів інтерактивного навчання у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України. Описано методіку використання у такій підготовці інтерактивних методів навчання: дискусії, рольової гри та інтерактивної демонстрації. Доведено, що проведення практичних занять на основі методів інтерактивного навчання підвищує результативність підвищення кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України.

Ключові слова: *військова освіта, інтерактивне навчання, інтерактивність, інформаційно-аналітична робота, методи інтерактивного навчання, підвищення кваліфікації співробітників правоохоронних органів.*

Постановка проблеми. За умов розвитку інформаційних технологій у всьому світі загострилася проблема подолання і попередження інформаційних загроз. Інформація перетворюється на потужну зброю, що чинить величезний вплив на суспільну думку, спричиняє соціальні конфлікти та загострює наявні суспільні проблеми. Відповідно інформаційно-аналітична діяльність у правоохоронних органах України сьогодні набуває особливого значення. Зокрема, згідно «Концепції інформаційно-аналітичної діяльності в Службі безпеки України»: створення, ефективне використання, збереження та розвиток кадрового потенціалу інформаційно-аналітичних підрозділів, у тому числі шляхом реалізації комплексних програм підготовки спеціалістів науково-педагогічним складом високого фахового рівня навчальних закладів СБ України, є одним із ключових завдань оперативно-службової діяльності органів і підрозділів СБ України.

Виконання завдань, покладених відомчими нормативно-правовими актами на підрозділи інформаційно-аналітичної забезпечення правоохоронних органів України, вимагає відповідної інформаційно-аналітичної компетентності їх співробітників. Така компетентність включає: здатність до використання основних інформаційних ресурсів та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; володіння методами аналізу інформації, підготовки аналітичних документів; аналітичні та прогностичні здібності; психологічні якості (концентрацію уваги, сумлінність, відповідальність, тривалу працездатність тощо).

Підготовка співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України до інформаційно-аналітичної діяльності є проблемою і потребує комплексних засобів вирішення. Передусім, це пов'язано з відбором кандидатів на навчання, які мають володіти аналітичними здібностями. По-друге, потрібне особливе змістове наповнення навчальних планів дисциплінами, що формують у курсантів аналітичні уміння і навички (логіка, соціологія, політологія, методи наукових досліджень, системний аналіз тощо) з одночасним наближенням практичної складової цих дисциплін до специфічних потреб конкретної галузі професійної діяльності. По-третє, необхідне використання таких методів і технологій навчання, які сприяють підготовці до інформаційно-аналітичної діяльності. Такими є методи інтерактивного навчання: дискусія, дидактична гра, аналіз професійних ситуацій, мозковий штурм, тренінг тощо. Водночас при підготовці та підвищенні кваліфікації співробітників підрозділів інформаційно-аналітичної забезпечення правоохоронних органів України інтерактивне навчання досі використовується недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання активізації навчання у вищій школі починають розроблятися у вітчизняній педагогіці з 60-х років ХХ ст. Використанню методів активного навчання просвічені роботи О.Балаєва [0], А.Вербицького [0], В.Вєргасова [0], А.Смолкіна [0], А.Есаулова [0] та інших. Серед дослідників активного навчання у військовій освіті – Г.Артюшин [0],

Є.Коротков, Ю.Прокоф'єв [0], Є.Пузирьов [0]. Інтерактивні технології навчання описані у працях І.Дичківської [0], М.Кларіна [0], О.Пометун та Л.Пироженко [0], Є.Полат [0], А.Хуторського [0] та ін. Дослідниками визначено сутність, описано окремі методи і прийоми інтерактивного навчання. Водночас переважна більшість цих розробок стосуються навчання учнів загальноосвітніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів невійськового профілю. Серед сучасних дослідників питань використання інтерактивних методів навчання у військовій освіті – Ю.Дем'янюк [0] та В. Пулим [0]. На сьогодні практично не описаний досвід використання інтерактивних методів навчання у післядипломній освіті співробітників правоохоронних органів, зокрема співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України.

Отже, актуальність проблеми підготовки співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України до інформаційно-аналітичної діяльності та недостатня розробленість методів інтерактивного навчання у такій підготовці зумовили постановку **мети статті**: обґрунтування використання методів інтерактивного навчання у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України.

Викладення основного матеріалу. Поняття інтерактивного навчання було вперше чітко представлено у роботі О.Пометун та Л.Пироженко «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання» [0]. Описуючи сутність інтерактивного навчання, автори описують підхід, запропонований Я. Голантом ще у 60-ті роки ХХ ст., відповідно якому виділяються дві моделі навчання: активна і пасивна, що відображують відповідний характер навчальної діяльності учнів. Відповідно пропонується доповнити ці моделі ще однією – моделлю інтерактивного навчання, суть якого полягає в організації навчального процесу «за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів» [0, с. 7]. Походження слова «інтерактив» пояснюється перекладом з англійської слова «interact», де «inter» - взаємний, а «act» - діяти, тобто інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу [так само]. Особливостями даної моделі навчання у порівнянні з пасивною та активною моделями названо: більшу кількість часу на засвоєння навчального матеріалу, можливість розвитку соціальної та громадянської компетентностей, розширення пізнавальних можливостей учнів, вищий рівень засвоєння навчального матеріалу, менша контрольованість отриманих результатів, зростання ролі особистості педагога, розширення видів діяльності учнів та збільшення їх мотивації до навчання [0, с. 12-13]. Дослідники також виділяють види технологій інтерактивного навчання: інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні (змінювані) трійки, «два – чотири – всі разом», «карусель», робота в малих групах, «акваріум»); інтерактивні технології колективно-групового навчання (обговорення проблеми у загальному колі, «мікрофон», «незакінчені речення», мозковий штурм, «навчаючи – учусь», «ажурна пилка», аналіз ситуації, вирішення проблем, «дерево рішень»); технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри, спрощене судове засідання, громадські слухання, розігрування ситуації за ролями) та технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, неперервна шкала думок, дискусія, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, оцінювальна дискусія, дебати). Хоча названі дослідники описують інтерактивну технологію для застосування у середніх загальноосвітніх школах, переважна більшість запропонованих прийомів і методів може успішно використовуватись і у вищій та післядипломній освіті. Водночас можна висловити і певні зауваження. Передусім, вважаємо, що наведені технології можуть вважатись скоріше методами навчання, ніж технологіями, оскільки не містять чітких ознак технологій (системність, відтворюваність). На наш погляд, інтерактивними можуть бути окрім названих й будь-які методи, в які введений аспект взаємодії. Наприклад, можна називати інтерактивними й традиційні для пасивної моделі навчання методи: лекцію, демонстрацію тощо, якщо у процесі використання цих методів використовувати інтерактивні прийоми (дискусія, аналіз ситуацій, рольова гра тощо). Також до технологій інтерактивного навчання можна віднести й низку технологій, що розглядаються часто відокремлено: ігрове навчання, метод проектів, технології розвитку критичного мислення, кейси, тренінги тощо.

Описаний підхід отримав широке розповсюдження у вітчизняній освіті. Названі інтерактивні технології сьогодні широко використовуються на різних рівнях освіти для різних профілів підготовки. З'являються й окремі статті з використання інтерактивних технологій навчання у вищій військовій освіті.

Ю.Дем'янюк визначає доцільність застосування інтерактивних методів у фаховій підготовці військовослужбовців у сфері забезпечення безпеки закордонних дипломатичних установ, пояснюючи це короткочасним терміном такої підготовки, а також особливими ознаками дорослої аудиторії:

високим рівнем самосвідомості і відповідальності, наявністю набутого життєвого та професійного досвіду, попередньої базової підготовки, високою мотивованістю слухачів до навчання [0]. Ми підтримуємо думку цього автора. Дійсно, дані методи ефективні для використання у процесі післядипломної освіти. Вони дозволяють краще пов'язувати набутий теоретичний матеріал з практичним досвідом слухачів, підвищують їх мотивацію до навчання.

В. Пулим виділяє низку особливостей і вимог використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі ВВНЗ, які він розподіляє на: загально педагогічні, дидактичні, психологічні, виховні, технологічні, організаційно-технічні та гігієнічні. Дані особливості були виявлені у процесі застосування інтерактивних технологій у процесі післядипломної освіти Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного [0]. Серед найбільш вагомих, на наш погляд, вимог до інтерактивних методів навчання, виділених автором: відповідність цілям і змісту підготовки, оптимальність обраних методів, врахування індивідуальних особливостей та суб'єктивного досвіду учасників, створення сприятливого клімату для взаємодії, розвиток вмінь учасників працювати у команді, дотримання правил взаємодії, належне організаційно-методичне забезпечення заняття, часовий контроль. До цього переліку можна було б додати вимогу підготовленості педагогів ВВНЗ до використання методів інтерактивного навчання. Далеко не всі з них здатні налагодити демократичні стосунки з слухачами, організувати і підтримувати дискусію в аудиторії.

Ми вбачаємо особливу значущість методів інтерактивного навчання у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України. Таке навчання розвиває аналітичне мислення, вербальні здібності тих, хто навчається, допомагає у кращому засвоєнні навчального матеріалу.

Особисто нами використовувалися такі методи інтерактивного навчання у процесі підготовки співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України: дискусія, рольова гра, інтерактивна демонстрація. Опишемо їх докладніше.

Дискусія є методом колективного обговорення певних питань, проблем. При проведенні дискусії викладачу важливо дотримуватись принципу інтерактивності, тобто менше говорити самому, а забезпечувати активне спілкування і взаємодію слухачів між собою. Для цього гарно підходять інтерактивні прийоми надання учасникам дискусії певних ролей. Наприклад, поділити учасників дискусії за певним ставленням до проблеми, що обговорюється. Відомою формою дискусії є дискусія «чотири кути», коли ведучий пропонує учасникам чотири альтернативи бачення певної проблеми. Наприклад, при обговоренні доцільності використання у практичній діяльності певного підходу, методу, технології можна запропонувати учасникам такі варіанти оцінки: «підтримую», «підтримую, але...», «не підтримую, але...», «не підтримую». Для кращої поляризації думок буває корисно розмістити учасників дискусії у різних ділянках аудиторії («кутах» у прямому сенсі). Далі ведеться обговорення. Ведучий керує дискусією, надаючи слово бажаним. Після завершення дискусії доцільно проаналізувати хід дискусії, обговорити висунуті аргументи, визначити конструктивні і неконструктивні думки, прийти до загального висновку. Така дискусія дозволяє учасникам подивитись на проблему з різних боків, вчить чітко визначати свою позицію у спілкуванні, підбирати доцільні аргументи, розвиває логічність мислення та чіткість висловлення думки.

Рольова гра – метод активного програвання учасниками певних ролей, у процесі чого моделюється реальний процес діяльності. Наприклад, може бути використана рольова гра з обговорення інноваційної ідеї щодо удосконалення фахової діяльності учасників.

Учасники поділяються на кілька підгруп, кожна з яких має відігравати певну роль: «новатори», «консерватори», «оптимісти», «песимісти», «аналітики». Викладач є ведучим. Кількість «новаторів» має дорівнювати кількості «консерваторів», а кількість «оптимістів» - кількості «песимістів»; кількість аналітиків може бути довільною. «Новатори» мають вигадати певну нову ідею, і презентувати її аудиторії. Надалі протягом певного часу (15-20 хвилин) відбувається обговорення запропонованої ідеї у такий порядок:

- Будь-який представник груп «новаторів», «консерваторів», «оптимістів» і «песимістів» може висловити свою думку. Для цього слід підняти руку і отримати підтвердження права свого виступу від ведучого. Право виступу надається ведучим за черговістю підняття руки. На виступ відводиться 1 хвилина.

- «Новатори» мають у своїх виступах обґрунтовувати доцільність свого нововведення, «оптимісти» - підтримувати нову ідею через вказування її переваг, «песимісти» мають зосереджувати увагу учасників на недоліках нової ідеї, а «консерватори» - спростовувати необхідність будь-яких змін.

- Учасники мають слідувати правилам обговорення: дотримуватись регламенту виступу, уважно вислуховувати того, хто виступає, виступати лише за дозволом ведучого, не перебивати один одного, не переходити на особистості.

- «Аналітики» фіксують виступи у такий спосіб: за кожний виступ свого представника команді надається 1 бал, за аргументованість кожного виступу – від 1 до 3 балів (за кількістю і якістю аргументів), за порушення будь-якого з правил – з команди знімається 1 бал.

Наприкінці «аналітики» підраховують бали, набрані кожною командою, а також сумують бали, набрані за підтримку ідеї («новатори» та «оптимісти») та за відкидання ідеї («консерватори» та «песимісти»). Більша сума покаже, чи була ідея прийнята або відкинута. Результати доповідаються групі.

В кінці підводяться підсумки: аналізуються причини прийняття чи відкидання нової ідеї, пригадуються сильні і слабкі аргументи, конструктивні пропозиції, робляться висновки щодо вдосконалення запропонованої ідеї, умов її запровадження тощо.

Здійснюється заключна рефлексія – аналізується поведінка учасників, визначаються причини порушення правил, робляться висновки щодо конструктивної взаємодії при обговоренні інноваційних ідей тощо.

Інтерактивна демонстрація – показ відео-сюжетів, наприклад, фрагментів відомих фільмів, які демонструють певні особливості професійної діяльності. Даний метод доцільно поєднувати з методом аналізу ситуацій. Тобто спочатку учасникам показується певний відео-сюжет, який ілюструє певну поведінку осіб у типовій професійній ситуації. Далі пропонується навести аналогічні приклади з свого досвіду і обговорити ці ситуації. Роль викладача полягає у попередній підготовці необхідних відео-матеріалів та складання переліку запитань для обговорення. Приклади таких запитань: Чи бували у вашій діяльності аналогічні ситуації? Що спричиняє такі ситуації? Чим можна пояснити поведінку учасників ситуації? Чи є така поведінка типовою? Як би ви повели себе у такій ситуації? тощо.

Досвід показує, що описані методи сприймаються слухачами дуже добре. Вони із задоволенням беруть участь у проведенні таких занять. Відмічають більшу корисність від такого навчання, розвиток своїх аналітичних, вербальних здібностей, краще засвоєння навчальної інформації тощо.

Висновки

Отже, використання методів інтерактивного навчання у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України дозволило зробити такі висновки:

- 1) в сучасних умовах актуальною є потреба у розвитку інформаційно-аналітичної компетентності співробітників правоохоронних органів, що потребує пошуку, розробки і застосування ефективних методик навчання;

- 2) серед широкого кола можливих способів такого навчання найефективнішими є методи інтерактивного навчання, які забезпечують інтенсивну та ефективну підготовку до інформаційно-аналітичної діяльності;

- 3) у підвищенні кваліфікації співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України можливості інтерактивного навчання використовуються недостатньо;

- 4) вивчення наукової літератури дозволило виявити специфіку використання інтерактивного навчання у вищій військовій освіті та апробувати відповідні методи навчального процесу;

- 5) організація і проведення практичних занять у такому режимі дозволило отримати позитивні результати, що дозволяє рекомендувати використання методів інтерактивного навчання при навчанні співробітників інформаційно-аналітичних підрозділів правоохоронних органів України, так і в інших напрямках професійної підготовки.

У подальшій роботі пропонується продовжувати розробку та апробацію інтерактивних методів навчання у професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації співробітників правоохоронних органів України.

Список використаних джерел:

1. *Артюшин Г. М.* Педагогічні умови активізації навчально-пізнавальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів: навч. посіб. / Г. М. Артюшин. – К.: КіВПС, 2000. – 107 с.
2. *Балаев А. А.* Активные методы обучения / А. А. Балаев. – М.: Профиздат, 1986. – 95 с.
3. *Вербицкий А. А.* Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособ. /

А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.

4. *Вергасов В. М.* Активизация мыслительной деятельности студента в высшей школе / В. М. Вергасов. – К. : Выща школа, 1979. – 216 с.

5. *Дем'янюк Ю. А.* Формування професійної компетентності військовослужбовців Державної прикордонної служби України у сфері забезпечення безпеки закордонних дипломатичних установ на засадах інтерактивного навчання [Електронний ресурс] / Ю. А. Дем'янюк // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2012. - № 6. - С. 51-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2012_6_14.pdf.

6. *Дичківська І. М.* Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

7. *Кларин М. В.* Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта / М. В. Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.

8. *Коротков Е.Н.* Активные методы обучения и технологии их применения в учебном процессе высшего военного учебного заведения. / Е.Н. Коротков, Ю.М. Прокофьев. – К.: Издательство КВТИУ, 1988. – 148 с.

9. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.

10. *Пометун О. І.* та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн./ О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. — К.: Видавництво А.С.К., 2004. — 192 с.

11. *Пузырев Е. В.* Психолого-педагогические основы активизации познавательной деятельности курсантов и слушателей / Е. В. Пузырев // Материалы научно-методической конференции училища “Развитие творческого мышления слушателей и курсантов – важнейшая задача профессорско-преподавательского состава”. – К.: КВВАИУ, 1990. – С. 10 – 15.

12. *Пулим В. О.* Особливості застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі вищих військових навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. О. Пулим // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". - 2011. – № 4. – С. 140 – 143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2011_4_32.pdf.

13. *Смолкин А.М.* Методы активного обучения: науч.-метод. пособие. / А.М.Смолкин. – М.: Высш. шк., 1991. – 176 с.

14. *Хуторской А. В.* Педагогическая инноватика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Хуторской – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 256 с.

15. *Эсаулов А.Ф.* Активизация учебно-познавательной деятельности студентов: науч.-метод. пособие. / А.Ф.Эсаулов. – М.: Высшая. школа, 1982. – 223 с.

Г. М. Артюшин

МЕТОДЫ ИНТЕРАКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПОВЫШЕНИИ КВАЛИФИКАЦИИ СОТРУДНИКОВ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ УКРАИНЫ

Резюме. Стаття посвящена обоснованию использования методов интерактивного обучения в повышении квалификации сотрудников информационно-аналитических подразделений правоохранительных органов Украины. Критически проанализированы разработанные на сегодняшний день теоретические положения относительно интерактивного обучения. Проанализированы работы исследователей, которые предлагают использовать интерактивные методы обучения в военном образовании. Обоснована значимость методов интерактивного обучения в повышении квалификации сотрудников информационно-аналитических подразделений правоохранительных органов Украины. Описана методика использования в такой подготовке интерактивных методов обучения: дискуссии, ролевой игры и интерактивной демонстрации. Доказано, что проведение практических занятий на основе методов интерактивного обучения повышает результативность повышения квалификации сотрудников информационно-аналитических подразделений правоохранительных органов Украины.

Ключевые слова: военное образование, интерактивное обучение, интерактивность, информационно-аналитическая работа, методы интерактивного обучения, повышение квалификации сотрудников правоохранительных органов.

G. Artyushyn

**METHODS OF INTERACTIVE TRAINING IN ADVANCED TRAINING
OF INFORMATION AND ANALYTICAL LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE**

Summary. *The article is devoted to justification of methods of interactive training in advanced training of information and analytical departments of law enforcement agencies of Ukraine. The critical analysis on present theoretical statements on interactive training is given. The analysis of researches suggesting the use of interactive teaching methods in military education is done. The importance of interactive teaching methods in advanced training of information and analytical departments of law enforcement agencies of Ukraine is proved. The methods used in the preparation of such interactive methods of teaching are as following: discussion, role playing and interactive demonstrations. It is proved that the workshops based on interactive teaching methods increase the efficiency of advanced training in information and analytical departments of law enforcement agencies of Ukraine.*

Keywords: *military education, interactive training, interactive, information and analytical work, interactive teaching methods, advanced training of law enforcement officers.*